

mokslu skelbta. Yra tai dalykai, kurie šiandien dažnai vadinami materializmo prietarais.

Bet, be šito tikėjimo, yra ir dar kitas. Jis nėra plačiai žinomas. Ir todėl dažnai sukeičiamas su akluoju. Prasideda jis po pilno dalyko supratimo. Ir reiškia visai kita ką kaip sutikimą su bet kokia žinia. Šitas kitas, naujas tikėjimas yra aukštesnė, šviesesnė žmogaus sielos būtis. Visa žmogaus asmenybė su juo įgyja tarsi kitą pagrindą. **Šis tikėjimas yra dvasinės sielos gyvybės, yra jos šviesos sukilimas.** Į žmogaus gyvybę atplūsta iš esties gelmių naujos galios. Sukyla jam tarsi kita išmintis, kita valia, kita meilė ir naujas teisingumas.

Ir tokiu tikėjimu gyvas žmogus stovi prieš visą pasaulį ir visą visumą kitaip, negu kiti žmonės. Jam visa atrodo didžiai nuostabu. Jis mato, kaip ir menkuose dalykuose, paprastuose atsitikimuose apsieiškia galios, kurių versmė ir reikšmė nėra prieinama protui.

Kaip diegai dygsta, lapai ir žiedai sprogsta, kaip gyviai iš gyvių gaminasi, žmonės iš žmonių, yra jam be galo turiningi reiškiniai. O žmogaus dvasios ir sielos prasitarimai yra jam apsakymai neapbrėpiamos pilnybės.

Kiek jis apie visa ta žino, nedaug tereiškia, nors jis visą mūsų dienų mokslą būtų įsitiekęs. Daug daugiau jau atsiveria jam, kuomet jis pradeda gyvenimo nuostabumą patirti. Tuomet jau ir aušta jo asmenybėje ta sielos būtis, kuri yra tikėjimas. Ir tam įsigalėjus, atsiveria žmogaus sielai visos esties gelmės, prasiskleidžia jam visumos turtai. Ir džiaugsmo, ir nusistebėjimo nėra galo nei krašto.

Su tikėjimu žmogus žengia į visumos gilybes! Jų gausumą jis patiria. Nedaug tad jam reiškia paprastieji patyrimai. Ir nedaug, kaip juos mokslas supranta ar nesupranta ir skelbia. Su savo tikėjimu žmogus pasiekia daiktų ir viso pasaulio esmę. Šis jo tikėjimas yra jo esmės brendimas ir jos susitikimas su visumos esme.

Taip tai išmanymas ir tikėjimas nėra viens antram priešingi. Abu pakaitomis tarnauja žmogaus pakilimui. Abu tarsi laiptais veda žmogų aukštyn, kol pagaliau abu nesusilieja į vieną regėjimą. Ir žmogus yra pasiekęs tobulybę .

*Vydūnas
Darbymetis, 1921, Nr 3, p. 1 - 9*

IŠMANYTI IR TIKĖTI

Yra tai du dalyku, kuriuo-du, kaip dažnai sakoma, viens antram priešinasi. Bet išmanymas laikomas svarbiu, tikėjimas - menku. Su pasididžiavimu tūli net sako, būk tikėjimo laikas esąs praėjęs. Išaušęs dabar proto metas. Ir taip žmonės stengiasi visa išmanyti, visa suprasti.

Bet, pradėdant mėginti, kas yra išmanymas, supratimas, o kas tikėjimas, pasirodo, kad labai nelengva tai pasakyti. O taipo jau sunku

ir tikrą žodį apie tai suprasti.

Aiškindami išmanymą, gal trumpai pasakytume: mes esame dalyką išmanę, jį prisunkę savo sąmone, tai esti dalykas yra pasidaręs žinomu mūsų sąmonės turiniu.

Bet, žiūrint kraštutinius skirtumus, galima dvejopą būtų pastebėti: turinys yra pajungęs sąmonę arba antraip: sąmonė visiškai valdo savo turinį. Pirmu žmogus yra tam įmonė, kas jį pasiekia, kas smeigiasi į jo sąmonę. Antru žmogus yra savo galių viešpats ir jas neša į pasaulį, savo sąmonės turiniu tam pasinaudodamas.

Šis dvejopumas tūliems visai nėra žinomas. Dargi nė to nemato tūli, kad pasaulis su savo gyvenimu yra tiek mūsų sąmonės, mūsų dvasios turinys, kiek mes apskritai sąmoningi. Paprastai tikima, pasaulis sau atskiras gyvena, o kiekvienas žmogus - vėl sau. Kad visas mūsų pasaulis nėra kita kas, kaip tik **sąmonių susipynimas**, tai vos šviesiausios sielos temato.

Taip jau pagrindiniame savo padėties ir pasaulio supratime yra daug tikėjimo. Ir kas tasai yra, iš to aiškėja. Būtent žmogus nemąsto, nesvarsto, jo sąmonė nešviečia, nėra veikli, vien užleidžia, kad kas jai tektų, nesiima pati to, kas jai gyvenimo teikiama. Žmogus tenkinas dalyko numanymu, tenkinasi tuo, kaip kas jam rodosi, kaip jo ūpas priima „įspūdžius“, kaip ūpas pasitinka jusnių pranešimus, jų skelbimus. Kitaip sakant: žmogaus dvasia nesistengia viršų gauti prieš tai, kas ją pasiekia.

Tokį tai dvasinį pasielgimą vadiname tikėti, tai esti dalyką teisybe laikyti pagal tai, kaip jis veikia mūsų numanymą be jokio pačių aktingumo, be jokio atsargumo, jokios atodairos.

Yra tai ypatinga tikėjimo rūšis. Tą reikia jau dabar pasakyti. Ji labai plačiai paplitusi. Ji ypačiai čia apsieiškia, kur mes kalbame apie supratimą.

Jau mažas vaikas nori visa ką suprasti. Ir jaunieji eina mokslus su tuo pačiu tikslu. Mokslai jiems teikiami tūlose šalyse jau beveik be saiko. Sakoma, žmonės šviečiami. Kala į atmintį, kiek tik laikas ir jėgos išneša.

Bet ką tai reiškia, tik vienam antram tėra aišku. Sako tūli dalyką supratę, o iš tikrųjų vien tiki jį supratę. Imkime paveikslą! Mes susipažįstame su augmenija. Atskiriame įvairias augmenų rūšis. Ir išmokstame pavardyti kiekvieną augmenį, kurį tik atrandame. Toliau tad ir sužinome, kaip atsitinka augimas, kad iš sėklos auga diegas, lukštas, stiebas, lapai, žiedai, ir kaip čia randasi nauja sėkla, ir t. t. Pagal tai tad ir gyvulių bei žmogaus atsiradimą pasiaiškiname.

Ir tad sakome supratę esą, ne vien, kaip atsitinka augimas, bet ir tai, kas jis yra. O tikrai imant, to mes nežinome ir neišmanome. Tenkinamės tuo, ką matome. Ir tikime, tai esą visa. Nenumanyta lieka, kas augimas savo reikšmėje yra. Paprastuoju mokslu dargi esame aklinauti tam. Susikauptami visokių žinių, randame, kad visa paprasta. Mat, matome kartotinau, kaip toks augimas atsitinka - iš tikrųjų to nė nematome - ir, rodos, čia nieko nuostabaus. Mes tikime.

Berods mokslininkai pagaliau pastebėjo, kad minėtu mokslu dalykas dar nepabaigtas. Todėl geriau įsižiūrėjo į augmenį. Ištyrė, kaip sultys kyla stiebelyuose, kaip lapuose saulės šviesa ir oro elementai veikia, kaip tokiu būdu materialas sukraujamas ir taisomas augmeniui augti, ir t. t. Ir visa, rodos, paprasta. Nebėra daugiau nuostabaus. Taip tikima.

Bet vieni antri tuo tačiau nesitenkina. Numanė jie, kad visa, kas lig šiol sužinota, dar neaiškina paties augimo jėgų ir jų veikimų. Ir vėl jie tyrinėjo ir surado santykius tarp sėklos, tarp diego ir žemės bei saulės šilumos ir šviesos. Ir dabar, rodos, visa aišku. Dabar jau tikrai nebeliko, kuo stebėtis. Taip vėl tikima.

Bet vėl kiti ir tuo nesitenkino. Jiems žymu buvo, kodėl ne bet koks krislelis lygiu būdu didėja tomis pačiomis sąlygomis, kad tiktai sėkla taip apsireiškia, o kad tą sėklą niekas negali pasidirbti, nors visa sužinota, iš ko ji susideda, o toliau tad, kodėl viena sėkla, nors įdėta į tą pačią žemę, išleidžia tokį diegą, stiebelį ir t. t., kita kitokį. Stebėjosi tokie mokslininkai ir ieškojo tos jėgos, kuri visa tai vykina. Tūli sakė suradę. Bet netrukus pasirodė, kad vien tikėjo suradę. Nebuvo prieita augimo priežastis. Ir beliko jiems tuo stebėtis. Nebuvo visa paprasta ir todėl nesuprantama, neišmanoma.

Jiems supratimas ypatingą dalyką reiškia, ko kiti nenumano. Žmonės paprastai tiki ką supratę, kuomet naują dalyką gali su pažįstamu palyginti ir panašumo atrasti. Filosofas Kantas kalba apie patyrimo analogiją. Senas, visiems žinomas dalykas, rodos, yra ir suprastas. Ir naują su juo sustačius, tasai taipgi rodosi suprantamas. O to nėra nei atsižvelgiant į seną, nei į naują dalyką. Mat vis ir vis tik tikima. Nieko nėra kito, kaip pripratimo. Gamtos, gyvybės dalykus negalima protu paaiškinti, tik vien patirti.

Bet mūsų laikų žmonės tiki. O geriau į juos įsižiūrint pasirodo, kad lengviau tiki negu kitais laikais. Žymu tai ypačiai tuomet, kai skelbiama, esąs surastas naujas vaistas ligonims gydyti. Tuomet žmonės geidžia tų vaistų, tarsi juose būtų išganymas. Tik atsiminkime

visi tų vaistų, kurie žmonėms įtreiškami ir įskiepinami. Visi jie tik apteršia žmogaus kraują. Bet žmonės tiki ir kaipsta, nyksta ir miršta - tikėdami.

O ne vien vargšai nežinėliai, bet ir „aukštus“ mokslus išėjusieji. Kiek juose yra ginčų dėl tokių dalykų! Ir kaip greit tokie, kaip ir aš, apšaukiami nežinėliais, kadangi netiki tais niekais. Bet po laiko tik apsireiškia, kad per daug tikėta. Tie vaistai buvo niekai. Tik sunku tam tai suprasti, kurs nemato gyvenimo pagrindo.

Vėlgi suradimai, kas tai gyvybė! Tūli mokslininkai su tikru pasididžiavimu skelbė, būk gali gyvąjį baltymą, reiškia, gyvą dalyką, chemijos vamzdelyje padaryti. O pasirodė, kad tas jų pasididžiavimas buvęs visai naivus tikėjimas. Pavidalo panašumo jiems jau užteko, kad tikėjo dalyko esmę priėję. Gyvybės apsireiškimams reikalingas kitas pagrindas kaip chemijai, kuri dirba su elementais, ir fizikai, kuri galutinai darbą turi su atomais ir elektronais.

Toliau vėl ilgai buvo tikima, būk žmogaus dvasios ir sielos gyvybė, jo minčių ir jausmų-geismų gyvenimas esąs niekas kitas, kaip ypatinga materės būtis arba net vien ypatingas smegenų judėjimas. Dargi šiandien yra žmonių su neva mokslu, kurie tai tiki. O garsieji mokslininkai jau pirm keturių dešimčių metų parodė, kad tai niekis, kad ūpų-geismų gyvenimas ir kitos dvasinės žmogaus gyvybės sritys negali pasidaryti iš kūno arba kūno judėjimo.

Ir aišku gana, kad kiekvienas protingas žmogus tai numanyti galėtų. Mat visa, ką mes patiriame, atsitinka sąmonėje. Ji yra saulės šviesa, kurioje visi daiktai matomi. Kas drįstų sakyti, kad jie gimsta iš, šviesos? O kas, kad šviesa pasidaro iš daiktų? Sąmonė yra dvasios-sielos apsireiškimas. Bet žmonės nesinaudoja protu. Lengviau yra tikėti. Sakoma, kad kartą kur nors mokslininkai bandę pasiaiškinti, kaip tai atsitinka, kad saulė dienoj šviečia. Po ilgo mąstymo vienas jų spėjęs, bau tik nebus taip, kad diena prasideda saulei užtekant. Kiti, tuo tuoju tikėti nenorėję, iš lengvo pripratę prie naujos pažiūros.

Taip ir sąmonė, ir dvasia-siela nesiranda, kadangi mes kūną turime, bet antraip. Todėl aišku, kame daugiau tikėjimo, ar kad kas sako sielą pasidarančią iš kūno, arba kad sakoma, jinai pareinanti iš Dievo? Bet tyčia prisižinome, kad mums aišku, jog labai sunku pasakyti, kas Dievas yra. Vis dėlto daugiau teisybės tame, kad matoma dvasią-sielą paeinant ir iš nežinomojo Dievo kaip iš kūno.

Kad mūsų proto laiku galėjo įsigyventi toks aklas tikėjimas, nesunku suprasti. Per daug viso ko sužinota. Mūsų laikų žmonės to viso aprėpti negali. Sąmonės turinys per sunkus sąmonei. Bet ant greitųjų, rodos, visa aišku ir įleidžiama į sąmonę. Ir įšeina, kad tai daroma su aklu tikėjimu.

O atsitinka tai ne tik paprastiesiems žmonėms, bet patiems mokslininkams, net visai atsargiems. Todėl nėra nuostabu, kad dar po 50 metų paprasti žmonės kartoja, kas tuokart buvo, neapsižiūrėjus,